

ੴ

ਗੁਰਬਾਨੀ ਵਿਚਾਰ

GURBANI CONTEMPLATION

58

ਸ਼ਬਦ

SHABAD

WORDLESS-WORD

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ, ਕੇ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ

Rare is the Person who Understands *Shabad*

PART – 1

‘KHOJI’

ਸ਼ਬਦ ਭਾਗ-1

ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਲਵਲਾ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ ਇਸ ਦੀ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਕੇ 'ਖਿਆਲ' ਦਾ ਰੂਪ ਵਿੱਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਬੋਲ ਕੇ ਜਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਇਹ ਹੋਇਆ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਲਵਲੇ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਹੀ ਅਸਲੀ ਵਸਤੂ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਅਥਵਾ 'ਸ਼ਬਦ' ਅਤੇ 'ਅੱਖਰ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ-ਰੂਪ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਸਰਗੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਰਤਵ ਹੈ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰੈ-ਗੁਣਾਂ ਦੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਤਮਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ 'ਖੇਲ' ਹੋਰਵੇਂ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਰੂਪ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਹੈ, ਜੋ 'ਸ਼ਬਦ' ਯਾ 'ਨਾਮ' ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਾਇਆ ਦੇ ਘੋਰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ, ਜਦ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਉਨਮਨ ਉਤੇ ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ-ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ, 'ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਝਲਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਅਨੁਭਵ' ਕਰਨਾ ਹੀ 'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ—

ਬੁੱਝਣਾ

ਸੀਝਣਾ

ਚੀਨਣਾ

ਪਹਿਚਾਨਣਾ

ਵਿਚਾਰਨਾ

ਕਮਾਉਣਾ

ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ ॥

ਚੀਨਤ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਲਾਇਆ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਤੋ ਅਨੁਭਉ ਪਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-328)

SHABAD PART-1

At first a strong **feeling** originates in our mind. The intellect scrutinizes and gives it the form of a '**thought**'. Then, when we wish to express this thought, we express it either through speech or writing. This means that our **strong feelings or thoughts are indeed real substances**. Our language, 'words' and 'alphabet' **are means of expressing these thoughts**. All this activity is the creation of the present world and is the '**play**' of *tirgun* (3 attributes of *Maya*).

Beyond this, the 'play' of the spiritual world is different.

The Supreme Lord's form is 'Spiritual-Light' which is illuminated and activated through '*Shabad*' or '*Naam*'.

In the pitch darkness of *Maya*, when the shine or reflection of this spiritual light falls on our spiritually intoxicated mind, then this is said to be 'Anubhav' or spiritual perception, sensation or insight.

According to *Gurbani*, intuitive experiencing of the glimpses of 'spiritual- illumination' is indeed said to be -

discovery

research

discernment

recognition

deliberation

earning or cultivation

of the '*Shabad*', and not the understanding of it with the intellect.

When, by meditation I attached my mind with the Pure One, Says Kabeer, then did I obtain the Fearless Lord. 328

ਉਨਮਨਿ ਮਨੁਆ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਨਾ ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ ॥
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਅਨਭਉ ਇਕੁ ਦੇਖਿਆ ਰਾਮਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ (ਪੰਨਾ-333)

ਜੀਵਤ ਪਾਵਹੁ ਮੌਖ ਦੁਆਰ ॥
ਅਨਭਉ ਸਬਦੁ ਤਤੁ ਨਿਜੁ ਸਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-343)

ਪੜੀਐ ਗੁਨੀਐ ਨਾਮੁ ਸਭੁ ਸੁਨੀਐ ਅਨਭਉ ਭਾਉ ਨ ਦਰਸੈ ॥
ਲੋਹਾ ਕੰਚਨੁ ਹਿਰਨੁ ਹੋਇ ਕੈਸੇ ਜਉ ਪਾਰਸਹਿ ਨ ਪਰਸੈ ॥ (ਪੰਨਾ-973)

ਬਾਹਰ ਢੂਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੇ ਗੁਰਿ ਘਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਦਿਖਾਇਥਾ ॥
ਅਨਭਉ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਪ੍ਰਭੁ ਪੇਖਿਆ
ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਛੱਡਿ ਨ ਕਤਹੁ ਜਾਇਆਥਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1002)

ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਅਵੇਸੁ ਕਰਿ ਅਨਭਉ ਪਦ ਪਾਈ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ 9/5)
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੋਇ ਅਨਭਉ ਅਘੜ ਘੜਾਏ ਗਹਣਾ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 18/22)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਵਿਚੋਂ ਉਚਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਛਾਣਬੀਣ, ਸਮਝ ਅਤੇ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ, ਗੁੱਝੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਰਥਾਂ, ਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਭਾਵਾਂ ਤੇ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਤੇ ਭਾਵਾਰਥ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਬਦੁ' ਅਤੇ 'ਨਾਮੁ' ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, 'ਸਬਦੁ' ਅਖਰ ਦਾ ਭੀ ਅਸੀਂ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿਚ 'ਸਬਦੁ' ਅੱਖਰ ਬਾਬਤ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ—

ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰੇ ਬਿਖਿਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-39)

ਸਬਦੁ ਸੁਝੈ ਤਾ ਮਨ ਸਿਉ ਲੂਝੈ ਮਨਸਾ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-113)

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ॥
ਆਪੁ ਮਾਰੇ ਤਾ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸੁਝੈ ॥ (ਪੰਨਾ-120)

ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਤਤੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ॥
ਮੂਲਹੁ ਭੁਲੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਣਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-128)

The perturbed mind is absorbed in the Lord; duality and evil-intellect have fled. Says Kabeer, by imbibing affection for Lord's Name, I have seen the fearless Unique God. 333

Thus shall thou, in life obtain the gate of salvation, the Name of the Fearless Lord and the intuition of the Shabad, and own real-self. 343

The mortals read, hear and reflect upon the innumerable Names of the Lord, but they cannot see the Embodiment of love or intuition. How can iron become invaluable gold, if it touches not the Philosopher's Stone? 973

I have given up the search outside; the Guru has shown my Lord within the home of my heart. I have seen the Fear-free Lord of wondrous beauty. Leaving Him my soul now goes nowhere else. 1002

*Inspired by the teachings of the Guru, Gurmukh attains the state of spiritual perception VBG 9/5
Merging consciousness in the Word, the treasure of spiritual insight will fashion the unfashioned (mind). VBG18/22*

Gurbani has been recited from the 'intuition' of spiritual illumination.

For this reason it is beyond the scrutiny, understanding and grasp of our limited intellect. That is why we are ignorant of the deep, hidden spiritual meanings, secrets and implications of *Gurbani* and are **incapable of enjoying the taste of the hidden underlying meanings and secrets of the depths of *Gurbani***. We remain satisfied with our individual, intellectual deliberation of the literal and the idiomatic meanings of *Gurbani*.

The words '*Shabad*' and '*Naam*' have been mentioned in *Gurbani* innumerable times and just like other words, we try to explain and listen to the meaning of '*Shabad*' with our **limited intellect**. This gives rise to doubt-fallacies in the minds of truth seekers about Word – *Shabad*. '*Gurbani* has confirmed this thus:-

He reflects not on the Shabad but utters mere words from mouth and is engrossed in sins. 99

If man understands the Shabad, he then grapples with his own mind; and stilling his desires, the man merges with the Lord. 113

Rare is the person who understands Guru's Shabad. When man effaces his self-conceit then he comes to possess the knowledge of the three worlds. 120

Men read treatises dealing with the three qualities and understand not the essential reality of God. They forget the Primal Being and recognize not the Guru's Shabad. 128

ਮਾਇਆ ਧਾਰੀ ਅਤਿ ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ ॥
 ਸਬਦੁ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-313)
 ਉਪਦੇਸੁ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੁ ਨ ਪਛਾਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-380)
 ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਤੂੰ ਚੀਨਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੂਨੀ ਅਵਹਿਗਾ ॥ (ਪੰਨਾ-434)
 ਸਬਦੁ ਨ ਜਾਣਹਿ ਸੇ ਅੰਨੇ ਬੋਲੇ ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-601)
 ਮੂਰਖੁ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨਈ ਸੂਝ ਬੁਝ ਨਹ ਕਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-938)
 ਜਬ ਲਗੁ ਸਬਦੁ ਭੇਦੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ਤਬ ਲਗੁ ਕਾਲੁ ਸੰਤਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-1126)
 ਪਲ ਪੰਕਜ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਛੁਡਾਏ ਜੇ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸਿਵਾਪੈ ॥ (ਪੰਨਾ-1275)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ 'ਅਨੁਭਵੀ ਰੋਸ਼ਨੀ' ਵਿਚ 'ਸਬਦੁ' ਅੱਖਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਬਦੁ' ਅੱਖਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ—

ਗੁਰ ਸਬਦੁ
 ਸਚ ਸਬਦੁ
 ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ
 ਏਕ ਸਬਦੁ
 ਤਤ ਸਬਦੁ
 ਪੂਰਾ ਸਬਦੁ
 ਖੇਵਟ ਸਬਦੁ
 ਨਿਰਭਉ ਸਬਦੁ
 ਸਾਹਿਬ ਸਬਦੁ
 ਅਲੱਖ ਸਬਦੁ
 ਕਰਾਰਾ ਸਬਦੁ
 ਲੰਗਰ ਸਬਦੁ
 ਰਤਨ ਸਬਦੁ
 ਭਤਾਰ ਸਬਦੁ
 ਸੀਤਲ ਸਬਦੁ
 ਅਪਾਰ ਸਬਦੁ
 ਦਾਤਾ ਸਬਦੁ

*The man attached to mammon is very blind and deaf.
 He hears not the Shabad; and makes a great uproar and tumult. 313*

He imparts instructions but himself practices not. He realizes not the essential reality of the Shabad. 380

The One Lord thou remembers not, so thou shall enter the womb again. 434

Blind and deaf are they, who know not the Shabad. What for did they come in the world? 601

The fool contemplate not the Shabad. He has no understanding, no comprehension. 938

As long as man realizes not the mystery of the Lord's Name, Shabad, till then death continues to torture him. 1126

If mortal knows the Guru's Shabad, the Name gets him released in the twinkling of an eye. 1275

In this *LEKH*, an effort is being made to discuss the word 'Shabad' in the 'intuitional light' of *Gurbani* -

Many adjectives have been used in *Gurbani* with the word 'Shabad' such as -

gur shabad
 true shabad
 unstruck shabad
 one shabad
 essence shabad
 perfect shabad
 boatman shabad
 fearless shabad
 Lord shabad
 invisible shabad
 strong shabad
 good shabad
 jewel shabad
 sustainer shabad
 cool shabad
 limitless shabad
 provider shabad

ਬੋਹਿਥ ਸਬਦੁ
 ਨੀਸਾਣ ਸਬਦੁ
 ਅੰਕਸ ਸਬਦੁ
 ਅਬਿਨਾਸੀ ਸਬਦੁ
 ਮੀਠਾ ਸਬਦੁ
 ਮਹਾਰਸ ਸਬਦੁ
 ਅਉਖਧ ਸਬਦੁ ਆਦਿ ।

‘ਸਬਦੁ’ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਭਾਵ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ —

ਸੁਣਨ
 ਵਿਚਾਰਨ
 ਪਛਾਣਨ
 ਬੁੱਝਣ
 ਸੀਝਣ
 ਕਮਾਉਣ
 ਮਾਣਨ

ਲਈ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਸੋਝੀ’ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ‘ਤਤ ਸਬਦ’ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਲਪੱਗ ਬੁੱਝੀ ਨਾਲ—

ਸੁਣਨਾ
 ਸਮਝਣਾ
 ਅਰਥਾਉਣਾ
 ਵਿਚਾਰਨਾ

ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ।

ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ‘ਤਤ ਸਬਦੁ’ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ‘ਅਨੁਭਵ’ ਦੁਆਰਾ ਹੀ—

ਜਾਣਿਆ
 ਬੁੱਝਿਆ
 ਚੀਨਿਆ

ship *shabad*
 manifest *shabad*
 prodding *shabad*
 eternal *shabad*
 sweet *shabad*
 great essence *shabad*
 curative *shabad* etc.

In order to truly understand the intuitional meanings of the word ‘*Shabad*’ and the adjectives used, it is necessary to have ‘intuitional awareness to -

hear
 deliberate
 recognize
 discover
 discern
 cultivate
 enjoy

But generally, we limit our understanding of the ‘essence *shabad*’ to its ‘literal form’ according to our limited understanding of it through-

hearing
 comprehending
 explaining &
 discussing it.

But in reality, there is the hidden meaning of the ‘essence *shabad*’ which can be -

known
 discovered
 unraveled

ਸੀਝਿਆ
ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਵਿਚਾਰਿਆ
ਕਮਾਇਆ
ਕੁੰਚਿਆ
ਧਿਆਇਆ
ਮਾਣਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਰਗੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ 'ਗੁਰ ਸਬਦ' ਦੇ ਅੱਖਰੀ-ਸਰੂਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਲੜ ਲਗਣਾ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੇਵਲ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੰਥ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਅਨੁਭਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ 'ਮਾਨਸਿਕ' ਅਤੇ 'ਆਤਮਿਕ' ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਸ 'ਗਿਆਨ' ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ' ਵਾਲਣਾ ਹੈ ।

ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ 'ਮੰਜ਼ਿਲ' ਸਮਝ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਘਾਲਣਾ—

ਯਤਨ ਹਨ	—	ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ !
ਸਾਧਨ ਹਨ	—	ਪੂਰਨਤਾ ਨਹੀਂ !
ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ	—	ਸਿਖਰ ਨਹੀਂ !
ਕਲਾਸਾਂ ਹਨ	—	ਡਿਗਰੀ ਨਹੀਂ !
ਗਿਆਨ ਹੈ	—	ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ !
ਯਾਤਰਾ ਹੈ	—	ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਹੀਂ !
ਫੁੱਲ ਹੈ	—	ਮਹਿਕ ਨਹੀਂ !
ਫਲ ਹੈ	—	ਰਸ ਨਹੀਂ !

researched
recognized
deliberated
cultivated
assimilated
meditated
enjoyed

only through 'Anubhav' (or intuition).

Until the intuitional illumination takes place in our innermost consciousness, we, while passing through this world, have to follow the literal form of *Gurbani's* '**Gur-Shabad**'. It is not only necessary to understand and to make others understand the meaning of *Gurbani's* recitation, kirtan and discussions, but **it is a must for the spiritual path.**

Satsangat (the company of spiritually elevated souls) and *simran* (or meditation) are the means which take us to the intuitional country or spiritual realm.

It is important for us to have the correct knowledge of the activities of both the '**mental**' and '**spiritual**' realms. We can then mold our 'spiritual lives' according to this knowledge.

Many people in the Sikh world believe that mental and physical efforts are the ultimate religious goal or destination and they are content with this understanding.

In actual fact physical and mental efforts :-

are endeavors	-	not the result!
are means	-	not fulfillment!
are ladders	-	not the peak!
are classes	-	not the degree!
is knowledge	-	not achievement!
is the journey	-	not the destination!
is the flower	-	not the fragrance!
is the fruit	-	not the taste!

ਸਾਡੀ 'ਮੰਜ਼ਿਲ' 'ਅਨੁਭਵੀ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਧੁਰ 'ਇਲਾਹੀ-ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਰੀ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਬਦ' ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਖ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ

'ਸਬਦ'—

ਗੁਰੂ ਹੈ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ

ਰਵਿ-ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੈ

ਨਿਰਮਲ ਹੈ

ਨਾਮ ਹੈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ

ਆਤਮ ਰਸ ਹੈ

ਆਤਮ ਰੰਗ ਹੈ

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੈ

ਜੋਤਿ ਹੈ

ਤੱਤ ਹੈ

ਪੂਰਾ ਹੈ

ਨਿਰਭਉ ਹੈ

ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ

ਨਿਰਮਲ ਨਾਦ ਹੈ

ਦਾਤਾ ਹੈ

ਸਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ

ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ ਹੈ

ਕਰਾਰਾ ਹੈ

ਹੀਰਾ ਰਤਨ ਹੈ

ਲੰਗਰ ਹੈ

ਨੀਸਾਣ ਹੈ

ਆਤਮਾ ਹੈ

ਖੇਵਟ ਹੈ

ਬੋਹਿਥ ਹੈ

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ

6

Our 'destination' is to reach the original 'Divine Realm' through intuitional-illumination and to be absorbed in the Lord Waheguru.

Various aspects of 'Shabad' have been mentioned in *Gurbani*, such as 'Shabad'—

is Guru

is illumination

is wholly permeating

is pure

is *Naam*

is ambrosial nectar

is spiritual taste

is the color of the soul

bani (scripture) from the Lord Himself

is light

is essence

is perfect

is fearless

is eternal

is pure mystic sound

is provider

is true Guru's teaching

is substance of love

is flavorful

is precious jewel

is food

is the seal

is the soul

is the boatman

is the ship

is blessing

6

ਸਦਾ ਨਿਭਦਾ ਹੈ
ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੈ
ਅਖੁੱਟ ਧਨ ਹੈ
ਭਗਤੀ ਭੰਡਾਰ ਹੈ
ਚਰਨ ਕਮਲ ਹੈ ।

always accomplishes
is the focusing within
is inexhaustible wealth
is the treasure of devotion
is (holy) lotus-feet

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਨਿਰੰਕਾਰ' ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਅਪਣੇ ਆਪ ਬਿਸਮਾਦੀ' ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧਿ ਸਰੂਪ ਵਿਚਲੀਨ ਰਿਹਾ । ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸੰਸਾਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । 'ਨਿਰੰਕਾਰ' ਦੀ ਇਸ ਅਸਚਰਜ ਅਤੇ ਅਦਭੁਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—

Before creating the universe, the 'Formless One' (*Waheguru*) for ages remained absorbed in himself in perfect ecstatic mental tranquility. The visible and invisible world were not in existence. This wonderful and unique form of 'Nirankaar' is described in *Gurbani* thus:-

ਆਦਿ ਕਉ ਬਿਸਮਾਦੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕਥੀਅਲੇ ਸੁੰਨ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਲੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-940)

A for the beginning, one can only think and talk in terms of wonder. 940

ਅਰਬਦ ਨਰਬਦ ਧੁੰਧੁਕਾਰਾ ॥

For countless ages there was utter darkness.

ਧਰਣਿ ਨ ਗਗਨਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥

There was no earth and no sky; but the Infinite Lord's Will was alone pervasive 1035

ਨਾ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸੂਰਜੁ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1035)

For myriads of days, Thou remained invisible.

For myriads of days Thou were absorbed in Thine supreme silence.

ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਗੁਪਤੁ ਕਹਾਇਆ ॥

For millions of days there was pitch darkness and then the Creator Himself became manifest. 1081

ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਇਆ ॥

ਕੇਤੜਿਆ ਦਿਨ ਧੁੰਧੁਕਾਰਾ ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਪਰਗਟੜਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1081)

Beyond the mind, mental faculties, intellect, word, beauty, shape and primal sound, the 'essence – form *shabad*' was already residing in the perfect mental tranquility of the Formless Creator.

ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ, ਅੱਖਰ, ਰੂਪ-ਰੰਗ, ਰੇਖ-ਭੇਖ ਅਤੇ ਆਹਤ-ਨਾਦ ਤੋਂ ਪਰੇ 'ਤਤ-ਰੂਪ ਸਬਦੁ,' ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਸੁੰਨ-ਸਮਾਧਿ' ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ ।

When there was no form or shape or social class, then the Shabad, in its essence, resided in the unmanifest Lord. 945

ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖਿਆ ਜਾਤਿ ਨ ਹੋਤੀ

ਤਉ ਅਕੁਲੀਣਿ ਰਹਤਉ ਸਬਦੁ ਸੁ ਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-945)

'ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਸਬਦੁ-ਗੁਰੂ ਮਤਿ' ਪਰਥਾਇ ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਏਥੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

In '*Sidh Gost*' (a composition in *Guru Granth Sahib*), the *Sidhas* (ascetics) asked many questions regarding the 'Word-Guru Religion' of *Guru Nanak Sahib Ji*. Some of these questions are briefly mentioned here:-

1. ਇਸ 'ਮਤਿ' ਦਾ ਮੁੱਢ ਕੀ ਹੈ ?

1. What is the source of this 'religion'?

2. ਇਹ 'ਮਤਿ' ਕਦੋਂ ਚਲਿਆ ?

2. When did this 'religion' begin?

3. ਤੁਹਾਡਾ 'ਗੁਰੂ' ਕੌਣ ਹੈ ?

3. Who is your 'Guru'?

4. ਚੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀਦਾ ਹੈ ?

4. How does one become a disciple?

ਕਵਣ ਮੂਲੁ ਕਵਣ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥

ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ ਜਿਸ ਕਾ ਤੂ ਚੇਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-942)

What is the origin of all?

Who is thy Guru? Of whom thou are the disciple?

942

ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਉਂ ਦਿਤਾ—

1. ਇਸ 'ਮਤਿ' ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ' ਹੈ, ਭਾਵ ਇਸ 'ਮਤਿ' ਦਾ ਮੁੱਢ ਜਾਂ ਸੰਚਾਲਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਹੈ।
2. ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪਵਣ ਬਣੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਦਾ ਇਹ 'ਮਤਿ' ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ 'ਸਬਦ-ਗੁਰੂ ਮਤਿ' ਕੇਵਲ 500 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਇਹ 'ਸਬਦ', 'ਬਾਣੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ, ਹਰੇਕ ਜੁਗ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਸਾਂ ਜਾਮਿਆਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਅਲੌਪ ਹੋ ਰਹੇ 'ਸਬਦ-ਗੁਰੂ ਮਤਿ' ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿਤੀ।

ਸਾਚੇ ਤੇ ਪਵਨਾ ਭਇਆ ਪਵਨੈ ਤੇ ਜਲੁ ਹੋਇ ॥
ਜਲ ਤੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਸਾਜਿਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਸਮੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-19)

ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੋ ਚਉਥੀ ਧਰਤੀ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈ।
ਪੰਚਮਿ ਵਿਚਿ ਆਕਾਸ ਕਰਿ
ਕਰਤਾ ਫਟਮੁ ਅਦਿਸਟੁ ਸਮਾਈ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ 1/2)

3. ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ 'ਸਬਦ' ਹੈ।
4. 'ਸਬਦ' ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸੁਰਤਿ ਜੋੜਨਾ ਯਾ ਸਬਦ ਦੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਵਿਚ 'ਸੁਰ' ਹੋਣਾ ਹੀ 'ਚੋਲਾ ਬਣਨਾ' ਹੈ।
ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ॥
ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੋਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-943)

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹੋਏ 'ਸਬਦ' ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣੀ ਹੈ, ਸਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਭੀ 'ਸਬਦ' ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—

ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ ਹੋਵੈ ॥
ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਓਪਤਿ ਹੋਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-117)

ਸਿੱਧਾਂ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ ਇਸ 'ਸਬਦ' ਦਾ ਵਾਸਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?

ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ 'ਸਬਦ' ਸਾਡੇ ਧੁਰ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਰੇ ਓਤ-ਪੌਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ।

Guru Nanak Sahib Ji answered these questions as follows:

- 1 The name of the 'religion' is 'True Guru's Religion' meaning that the source or director of this religion is indeed the Timeless Being Himself.
- 2 From the time air was made or from the beginning of this creation, this 'teaching' has been in vogue.
Therefore Guru Nanak Sahib Ji's 'Word-Guru Faith' is just not 500 years old, because this 'Shabad' (or Word), has been experienced in every age, in the form of 'Bani' (or scripture) by Guru Nanak Sahib and various other avatars, saints, devotees and great souls. Guru Nanak Sahib revived this vanishing 'Shabad- Guru Faith' through his reincarnation as the ten Gurus and now, Guru Granth Sahib Ji. He praised it highly and gave its significance.

*From the True Lord came the air, and from the air came water.
From water, He created the three worlds; in each and every heart He has infused His Light.* 19

Air, water, fire and earth were put together. The fifth element ether was kept in between and creator God, the sixth one, invisibly permeated among all. VBG 1/2

- 3 Our Guru is 'Shabad' (or Wordless -Word)
- 4 Focusing our attention on 'Shabad' Guru or being in tune with the unstruck sound of Shabad is indeed 'becoming a disciple'.

*From the air came the beginning. This is the age of the True Guru's Teachings.
The Shabad is the Guru, and my consciousness the chela (or disciple).* 943

The whole universe has originated from the above-mentioned 'Shabad' and it is in the 'Shabad' that it gets absorbed and it is from the 'Shabad' that it comes into being again.

*The creation and deluge occur through the Lord's Shabad.
Through the Shabad, the creation evolves again.* 117

The next question by the Sidhas was, 'where does the 'Shabad' stay'? Then Guru Nanak Sahib Ji replied that the 'Shabad' inhabits deep in our innermost consciousness and is interwoven and intertwined in the outward creation and is active everywhere.

ਜੇਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇਤਾ ਨਾਉ ॥

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਨਾਹੀ ਕੋ ਥਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-4)

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ 695)

ਸੁ ਸਬਦੁ ਨਿਰੰਤਰਿ ਨਿਜ ਘਰ ਆਛੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਜੋਤਿ ਸੁ ਸਬਦਿ ਲਹੈ ॥

(ਪੰਨਾ 945)

ਸੁ ਸਬਦੁ ਕਉ ਨਿਰੰਤਰਿ ਵਾਸੁ ਅਲਖੰ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਸੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ 944)

ਉਪਰਲੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸੂਤੇ ਸਿੱਧ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ— 'ਸਬਦੁ', 'ਨਾਮੁ' ਅਥਵਾ 'ਜੋਤਿ' ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੁਆਰਾ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ, ਰਵਿ-ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕ ਤੋਂ ਬਾਰੀਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ 'ਨੌਸ-ਮਾਦਾ' (Dead matter), ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਸੂਖਮ —

1. ਪਰੋਟੋਨਜ਼ (Protons)
2. ਨਿਊਟਰੋਨਜ਼ (Neutrons)
3. ਇਲੈਕਟਰੋਨਜ਼ (Electrons), ਆਦਿ

ਬਾਰੀਕ ਸੂਖਮ ਅਣੂਆਂ (Minute nuclear particles) ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰੋਟੋਨਜ਼ ਅਤੇ ਨਿਊਟਰੋਨਜ਼ ਪ੍ਰਮਾਣੂ (Atom) ਦੇ ਕੇਂਦਰ (Nucleus) ਵਿਚ ਸਥਿਰ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚੱਕਰ (Vibrate or Oscillate) ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਜ਼ ਦੀ ਹਰਕਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ (Electric-Current) ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਜ਼ ਦੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹਰਕਤ (Vibration) ਹੀ, ਮਾਦੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਥੂਲ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸ਼ਕਤੀ (Power) ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ।

ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਰ ਵਸਤੂ, 'ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕੇਸ਼ਿਜ਼' ਜਾਂ 'ਧਰਤ ਖਿੱਚ' (Gravitational-pull) ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਹਰ ਵਸਤੂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਇਸ ਖਿੱਚ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ 'ਖਿੱਚ' ਸਭ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ।

'ਪਦਾਰਥਕ ਖਿੱਚ', 'ਚੁੰਬਕੀ ਖਿੱਚ' (Magnetic pull) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ, ਅਚੇਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

As great is Thy creation, so great is Thine celebrity.

He, who is in the universe, that also abides in the body and whoever seeks, he finds him there.

His Shabad, that is within all, should abide in his own Home, so that the mind's wandering may cease. The mind then obtains the Lord, whose light is pervading the three worlds.

That Invisible Lord, (Shabad) abides within all the beings. Wherever I see, there I see Him.

From the above examples of *Gurbani*, it is follows that the Supreme Being through the 'Shabad', 'Naam', and 'Light' form is wholly permeating in us and in the whole universe.

Scientists have broken matter into fine particles and have proved that dead matter is made of minute nuclear particles – invisible, very subtle –

- 1 Protons
- 2 Neutrons
- 3 Electrons etc.

Of these, the protons and neutrons remain still in the nucleus of the atom, but the electrons at the speed of light vibrate and oscillate around the nucleus. It is through the movement of these electrons that all the things and electric-current of this world have come into existence. This means that the subtle, invisible vibration of electrons is indeed the source of visible power of matter and electric-current.

Exactly in the same manner everything on this earth is subject to gravitational-pull. The atoms of all the things obey the laws of this pull. Such a pull present in all atoms is not only in force on this earth, but is permeating and active in the whole universe.

The 'gravitational pull' like the 'magnetic pull' is working according to an automatic or a blind principle. Such natural principles can be differentiated from the divine principles because they are automatic or unconscious.

ਉਪਰਲੀਆਂ ਦੋਨਾਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਠੋਸ-ਮਾਦੇ ਵਿਚ ਵੀ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮ 'ਚੇਤਨ' ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬੁੱਧੀ (Intelligence) ਅਤੇ ਵਲਵਲੇ (Emotion) ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰਕ 'ਤੱਤਾਂ' (Elements) ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅਚੇਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਚਾਲਕ (Controller), ਇਕ ਹੋਰ 'ਸਤ-ਚਿਤ-ਅਨੰਦ' ਸਰੂਪ 'ਪਰਮ-ਤੱਤ' (Primal element) ਹੈ। ਇਹ ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਰੋ' (Divine Life Current) 'ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਅਧੀਨ, ਇਹੀ 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਰੋ' ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚ, ਪਰਵਿਰਤ ਅਤੇ ਰਵਿ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸੇ—

'ਪਰਮ-ਤੱਤ'
'ਜੀਵਨ-ਰੋ'
'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ'
'ਰੁਣ-ਝੁਣ ਕਾਰ'
'ਅਕਲ ਕਲਾ'
'ਬਾਣੀ'
'ਨਾਮ'
'ਹੁਕਮ'

ਦੇ ਗੁੱਝੇ, ਸੂਖਮ, ਪਰਮ-ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ 'ਸਬਦੁ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

The wordless WORD-is the Divine Current—

permeating
running through
vibrating
projecting
guiding
governing
animating

every particle of the cosmos.

ਏਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਦਿਸਦੇ ਮਾਦੇ

From the two examples above it is clear that 'energy' is working in 'dead or inanimate matter'. But this 'energy' and its principles are not 'conscious' because they are **without intelligence and emotion**. The controller of these external, visible worldly elements and their unconscious or automatic principles is another **Primal Element** which is '**Truth-Conscience-Bliss**' form. This living-wakeful Divine Life Current pervades the whole creation in the form of 'unstruck sound'. Subordinate only to Divine 'Will', this Divine Life Current is active and wholly permeating in the natural principles of all creation.

According to *Gurbani*, the appearance and activity of the hidden,

primal element
life-current
unstruck sound
celestial melody
wisdom power
Bani
Naam
Hukam (or command)

is said to be the **deep, subtle, primal elements of the Shabad.**

This Wordless - WORD is the Divine Current -

permeating
running through
vibrating
projecting
guiding
governing
animating

every particle of the cosmos.

Here it is necessary to understand something else. Scientists have

(Matter) ਨੂੰ ਤੌੜ-ਤੌੜ ਕੇ, ਇਸ ਦੇ 'ਸੂਖਮ-ਤੱਤ' ਰੂਪ 'ਨਿਰਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ' ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਹੈ।

ਪਰ, ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ ਨਾਲ, ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਅਦਿਸ਼ਟ ਖਿੰਡੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ 'ਜਾਗਤ-ਜੋਤ' ਤੇ 'ਪਰਮ-ਤੱਤ' ਰੂਪੀ 'ਸਬਦ' ਜਾਂ 'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ' ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੈ।

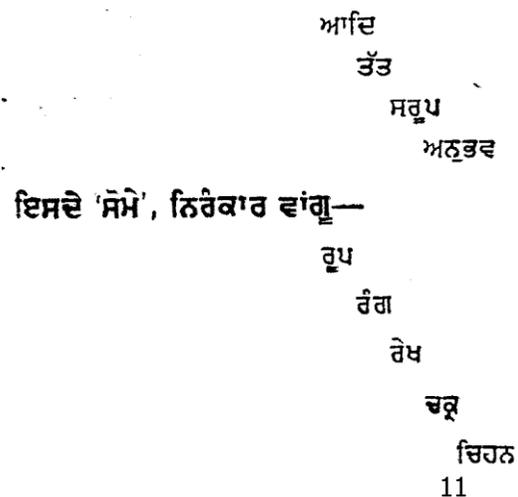
ਜਦ ਇਹ ਮਨ 'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ' ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਸਮਾਦੀ-ਅਸਚਰਜ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਵਾਹ-ਵਾਹ' ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਹੁਲਾਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਬਾਣੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਲਾਹੀ 'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ —ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਸੰਤ ਜਾਂ ਭਗਤ, ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜਦ ਕੋਈ 'ਬਚਨ' ਉਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸੰਤ-ਬਾਣੀ' ਜਾਂ 'ਭਗਤ ਬਾਣੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ 'ਅਨਹਦ-ਧੁਨੀ' ਯਾ 'ਨਾਦ', ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਗੁੱਝੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਆਤਮਿਕ ਡੂੰਘਿਆਈਆਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਰਸ ਸਦਾ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਬਦ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1 ਸਬਦੇ ਉਪਜੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-125)

2 ਸਦਾ ਹਜ਼ੂਰਿ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰਾ ॥
ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਬਾਣੀ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀ ਨਾਉ ਮੀਠਾ ਮਨਹਿ ਪਿਆਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ 602)

ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਸਬਦ' ਦਾ—

broken the visible matter into very small particles and have discovered its 'subtle-element' form which is 'unconscious power'.

But saints, turning their attention inwards and controlling their invisible scattered inclinations, have through meditation done with love filled devotion, experienced in themselves the 'conscious-light' and the 'supreme-essence' like 'Shabad' or the 'unstruck-melody'.

While enjoying an astonishing-unbelievable ambrosial taste, the mind hears the 'unstruck-melody' and getting into spiritual swing of 'Wondrous-Wonder', this feeling is expressed through some language it is said to be 'Bani'.

When the expression of the Divine 'Unstruck Melody' occurred from the holy mouth of *Guru Sahib Ji*, then it was said to be *Gurbani*. Thus when the saints or devotees of the four ages utter some 'words' from the depths of their souls, then it is said to be 'Sant bani' or 'Devotee bani'. This 'unstruck- melody' or 'sound' is always echoing consistently in the spiritual depths of our body in a hidden manner and it is said to be 'Shabad'.

From God emanates ambrosial Gurbani, which the Exalted Guru narrates and preaches to the world. 125

Within his mind, he enshrines the Name of the Infinite Lord who is ever present and pervading in all places.

In all ages, it is through the Divine Word that the Lord is recognized, and the Name becomes sweet and dear unto the mind. 602

It is important to understand properly that the -

beginning
essence
form
experience

of this 'Shabad' is like it's 'source' the Lord God (who is) beyond-

appearance
color
line
circle
mark

ਮਨ
ਚਿਤ
ਬੁੱਧੀ
ਸੁਗੰਧ
ਅੱਖਰ
ਸਮੇਂ
ਆਵਾਜ਼
ਦੇਸ਼

mind
memory
intellect
fragrance
word
time
voice
country.

ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ।

ਗਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਬਦ' ਦੀ 'ਅਨਹਦ', 'ਸੁਖਮ', ਅਨੁਭਵੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

- 1 ਬਾਵਨ ਅਛਰ ਲੋਕ ਤ੍ਰੈ ਸਭੁ ਕਛੁ ਇਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ॥
ਏ ਅਖਰ ਖਿਰਿ ਜਾਹਿਗੇ ਓਇ ਅਖਰ ਇਨ ਮਹਿ ਨਾਹਿ ॥
ਜਹਾ ਬੋਲ ਤਹ ਅਛਰ ਆਵਾ ॥
ਜਹ ਅਬੋਲ ਤਹ ਮਨ ਨ ਰਹਾਵਾ ॥
ਬੋਲ ਅਬੋਲ ਮਧਿ ਹੈ ਸੋਈ ॥
ਜਸ ਓਹੁ ਹੈ ਤਸ ਲਖੈ ਨ ਕੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-340)
- 2 ਰੁਣਝੁਣੈ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ ਨਿਤ ਉਠਿ ਗਾਈਐ ਸੰਤਨ ਕੈ ॥ (ਪੰਨਾ 925)
- 3 ਸੁੰਨ ਸਬਦੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਧਾਰੈ ॥
ਕਹਤੇ ਮੁਕਤੁ ਸਬਦਿ ਨਿਸਤਾਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ-944)
- 4 ਤਿਨਿ ਕਰਤੇ ਇਕੁ ਚਲਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥
ਅਨਹਦ ਬਾਣੀ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-1154)
- 5 ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਲੈ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਚੁਪਿ ਚਬੋਲਾ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 4/17)
- 6 ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਅਵੇਸਿ ਅਘੜੁ ਘੜਾਇਆ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 14/3)

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ—

1. 'ਸਬਦੁ', ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਮਾਇਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 'ਅੱਖਰੀ ਰੂਪ' ਅਤੇ 'ਬੋਲੀ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ।
- 7 ਅਖਰੀ ਨਾਮੁ ਅਖਰੀ ਸਾਲਾਹ ॥
ਅਖਰੀ ਗਿਆਨੁ ਗੀਤ ਗੁਣ ਗਾਹ ॥ (ਪੰਨਾ-4)

In *Gurbani* the 'unstruck', 'subtle' intuitional existence of 'Shabad' has been mentioned thus:-

Through these fifty-two letters, the three worlds and all else are described. These letters shall perish; Imperishable Lord cannot be described through these letters.

Where there is speech, there are letters (words).

Where there is no speech, there, the mind remains not stable.

In both speech and silence, He the Lord abides.

As He is, none can know Him as such.

340

Arising early in the morning and in the holy company of saints, daily sing thou the Shabad's melodious celestial strains.

925

The Illimitable Lord Master, he enshrines within his mind. Uttering the Name he is emancipated and by his instruction, he saves others.

944

He, the Creator Lord has set afoot a Wondrous Play.

I hear the melodious celestial strain of the Shabad Bani.

1154

The Guru's word he receives is Waheguru, the wondrous Lord, and remains silently immersed in delight

VBG 4/17

He gracefully makes the celestial melodious strain enter his unchiseled mind and refines it.

VBG14/3

From the above discussion it is clear that –

1. In the visible materialistic world, 'Shabad' is expressed in word-form and language.

Through words Thy Name is uttered and through word Thou are praised. Through words the songs of Thy glory and Thine attributes are sung.

4

2. 'ਸਬਦ', ਨਿਰਾ-ਪੁਰਾ ਅੱਖਰੀ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ।
3. ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ, 'ਸਬਦ', 'ਸੂਖਮ' ਅਤੇ ਅਗੋਚਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ 'ਪਕੜ' ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ।
4. ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਸਬਦੁ' ਸਿਰਫ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ—

ਸਮਝਿਆ
 ਬੁੱਝਿਆ
 ਸੀਝਿਆ
 ਚੀਨਿਆ
 ਪਹਿਚਾਨਿਆ
 ਵਿਚਾਰਿਆ
 ਕਮਾਇਆ
 ਭੁੰਚਿਆ
 ਵਸਾਇਆ
 ਧਿਆਇਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

5. ਇਹ ਸੂਖਮ 'ਸਬਦ' ਹੀ 'ਇਲਾਹੀ ਹੋਂਦ' ਦਾ—

ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ
 ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ
 ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ
 ਸਬੂਤ ਹੈ
 ਨੀਸਾਣ ਹੈ ।

6. 'ਸਬਦੁ' ਅਤੇ 'ਨਾਮੁ', ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੋ 'ਪੱਖ' ਹਨ—

'ਸਬਦੁ'—ਇਲਾਹੀ 'ਹੋਂਦ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ।

(Divine Essence)

'ਨਾਮੁ'—ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ (Dynamic activation)

'ਸਬਦੁ' ਅਤੇ 'ਨਾਮੁ' ਦੋਨੋਂ ਹੀ, ਇਕੋ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਹਨ ।

ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-644)

ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਜਾਣੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਭੋਗੋ ॥ (ਪੰਨਾ-921)

2. 'Shabad' is not entirely word-form.
3. In the invisible spiritual sphere, 'Shabad' which is 'subtle' and imperceptible is beyond the 'grasp' of our mind and intellect.
4. The Divine 'Shabad' can be –

understood
 discovered
 researched
 discerned
 recognized
 discussed
 earned
 reached
 cultivated
 contemplated

only through 'Anubhav' (intuition).

5. This subtle 'Shabad' is indeed the –

expression
 emblem
 illumination
 proof
 symbol

of Divine Existence.

6. 'Shabad' and 'Naam' are the two aspects of spiritual illumination. 'Shabad' – is the illumination and signifier of Divine Essence
 'Naam' – is the dynamic activation of this illumination.
 Both 'Shabad' and 'Naam' are signifiers and expressions of the one 'spiritual illumination'.

By Guru's Shabad, the Name wells up in the mind and by Guru's Shabad, the mortal is united in the Lord's Union. 644

By Guru's Shabad I have realized the unstruck music and enjoy the Divine Relish of God's Name. 921

ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥ (ਪੰਨਾ-1056)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਰਤੀ ਜਗ ਅੰਤਰਿ ਇਸੁ ਬਾਣੀ ਤੋ ਹਰਿਨਾਮੁ ਪਾਇਦਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1066)

ਪਿਛੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਤੱਤ-ਸਬਦੁ' ਅਪਣੇ 'ਸੋਮੇ' ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਾਂਗੂ ਅਤੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਅਰੂਪ ਹੈ। 'ਸੁਰਤਿ' ਵੀ, 'ਤਤ ਸਬਦ' ਦੀ ਨਿਆਈਂ, ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਅਰੂਪ ਹੈ।

'ਸੂਖਮ' ਵਸਤੂ - ਸੂਖਮ ਜ਼ਰੀਏ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਕੜੀ ਜਾ ਬੁੱਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸੂਖਮ ਸੁਰਤਿ ਹੀ 'ਤੱਤ-ਸਬਦ' ਨੂੰ 'ਅਨੁਭਵ' ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਖਮ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਰਥਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ—

ਰੱਬੀ ਭੈ

ਰੱਬੀ ਬਿਸਮਾਦ

ਦੇਵੀ ਪ੍ਰੇਮ

'ਅਨਹਦ ਨਾਦ'

'ਨਾਮ-ਧੁਨ'

ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਮਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ—

ਦੇਸ਼

ਕਾਲ

ਸਿਆਣਪ

ਵਿਕਾਰ

ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ, 'ਤੱਤ-ਸਬਦ' ਵਿਚ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ 'ਸੂਖਮ ਸੁਰਤਿ' ਦੀ ਦਾਤ, 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ, ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੋਈ ਹੈ—

ਹਥ ਪੈਰ ਦੇ ਦਾਤਿ ਕਰਿ ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸੁਭ ਦਿਸਤਿ ਦੁਆਰੇ। (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 18/3)

ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਤੱਤ-ਸਬਦ' ਸਾਡੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ 'ਮਨੁੱਖ' ਮਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ—

'ਤੱਤ-ਸਬਦੁ' — ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ

'ਸੁਰਤਿ' — ਚੇਲਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸਬਦ', 'ਸੰਸਾਰ' ਤੇ 'ਨਿਰੰਕਾਰ' ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਪੁੱਲ (Bridge) ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੁਰਤ' ਭੀ ਸੂਖਮ 'ਤੱਤ-ਸਬਦ', ਅਤੇ 'ਸਥੂਲ-ਅੱਖਰੀ-ਸਬਦ' ਵਿਚਕਾਰ ਅਨੁਵਾਦਕ ਜਾਂ ਉਲਥਾਕਾਰ (Translator) ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, 'ਸੁਰਤਿ' ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਸੂਖਮ ਦੇਵੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ, ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ

By the Guru's Shabad he repeats the Lord's Name.

1056

The Gurbani pervades the whole world as through this Word (Bani), the Lord's Name is obtained.

1066

It has been mentioned earlier that 'Essence *Shabad*' like its 'source', Lord God is formless and very subtle. Similarly, like the 'Essence *Shabad*' 'Consciousness' is also subtle and formless.

A subtle 'substance' can only be grasped or discovered through subtle means .

Therefore it is the subtle consciousness that can 'experience' intuitively the 'Essence-*Shabad*', because it is only the subtle consciousness that has the capability to enjoy -

Divine Awe

Divine wonder

Divine love

'Unstruck Sound

'*Naam-melody*'

through '*Anubhav*' (or intuition). By crossing the boundaries of trigun materialistic-

country

time

wisdom

vices

it can get absorbed in the 'Essence-*Shabad*'. This gift of 'subtle consciousness' has been bestowed only upon the humans amongst the 8.4 million life-forms.

Gracefully He bestowed hands and feet, ears and consciousness for listening to the Shabad and eye for beholding goodness.

VBG 18/3

Here it is important to understand that this 'Essence-*Shabad*' is beyond the grasp of our 'dross' mind, memory, or intellect which are absorbed in materialism. From this discussion it is clear that –

'Essence-*Shabad*' - is the Guru and

'Consciousness' - is the Disciple

Just as '*Shabad*' is a bridge between this 'world' and the 'formless one', so in the same way 'Consciousness' is a translator between the abstract 'Essence-*Shabad*' and the 'visible-Word-*Shabad*'.

In other words, only the 'Consciousness' can explain the subtle Divine experiences of the innermost soul in actual words, and by intuitively

ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਸੂਖਮ ਚੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ, 'ਆਤਮਿਕ ਰਸ' ਮਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

'ਸੁਰਤਿ' ਹੀ, ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਕਾਰ, 'ਤੱਤ-ਸਬਦੁ' ਰੂਪੀ 'ਪੁਲ (Bridge)' ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਮਾਇਕੀ ਭਵ-ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ 'ਸੂਖਮ-ਖੇਡ' ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਭੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—

ਦਿਸੈ ਸੁਣੀਐ ਜਾਣੀਐ ਸਾਉ ਨ ਪਾਇਆ ਜਾਇ ॥
 ਹੁਹਲਾ ਟੁੰਡਾ ਅੰਧੁਲਾ ਕਿਉ ਗਲਿ ਲਗੈ ਧਾਇ ॥
 ਭੈ ਕੇ ਚਰਣ ਕਰ ਭਾਵ ਕੇ ਲਇਣ ਸੁਰਤਿ ਕਰੇਇ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸਿਆਣੀਏ ਇਵ ਕੰਤ ਮਿਲਾਵਾ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-139)

ਜੇਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ ॥
 ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥ (ਪੰਨਾ-938)

ਮਨੁ ਕਰਿ ਬੈਲੁ ਸੁਰਤਿ ਕਰਿ ਪੈਡਾ ਗਿਆਨ ਗੋਨਿ ਭਰਿ ਡਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-1123)
 ਸਬਦੁ ਸੁਰਤਿ ਅਸਗਾਹ ਅਘੜ ਘੜਾਇਆ ॥ (ਵ.ਭਾ.ਗੁ. 3/4)

ਪਰ ਇਸ ਅੰਤਰਮੁਖੀ 'ਸੂਖਮ-ਖੇਡ' ਨੂੰ, ਕੇਵਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਖੋਲ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ —

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਅੰਦਰਿ ਆਣੈ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 6/19)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਰਤੀ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 7/6)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਕਮਾਈ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 16/1)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਵਸੰਦਾ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 16/3)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਪਿਆਰਾ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 29/30)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਗੁਰੁ ਸਬਦ ਵਿਲੋਢੈ ॥ (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 2/9)

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਸਾਵਧਾਨ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਚਲੈ ਪਗ ਧਾਰੇ । (ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 37/27)

ਏਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸਬਦੁ-ਸੁਰਤਿ' ਮੇਲ ਹੋਣ ਨਾਲ, ਜੀਵ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਜਾਂ 'ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼', ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਜਗਿਆਸੂ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਚੈਵੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ

the subtle divine qualities, enjoying the 'spiritual taste' of what has been described in words.

By experiencing the 'Essence-Shabad', the 'consciousness', acts like a bridge between God and this world and thus intuitively takes the human across the materialistic ocean of fear. This 'transcendental-play' becomes clearer from the under mentioned examples:-

*The Lord is seen, heard and known, but His relish is not obtained.
 How can a lame, armless and blind person run to embrace the Lord?
 Make fear of God thine feet, His Love thine hands and His Understanding thine eyes. Says Nanak, in this way, O' wise woman! The union with the Bridegroom is accomplished.* 139

As a lotus flower remains unaffected in water, as also a duck swims against the stream's current and becomes not wet, so with fixed intent on the Guru's Word or uttering the Name, O Nanak, the dreadful world-ocean is crossed. 938

My mind is the bull, and meditation is the road; I have filled my packs with spiritual wisdom and loaded them on the bull. 1123

Through the Word-Consciousness depth is shaped the unchiseled mind. VBG 4/3

But this inward 'abstract play' can only be discovered or known through *Sadh Sangat* (the company of the spiritually elevated ones) and Guru's Grace. This point has been explicitly explained by Bhai Gurdas Ji in his 'Vars' or verses:-

He enters into the immersion of word-consciousness through the Guru and the holy congregation. VBG 6/19

Reaching the holy congregation the consciousness of a Gurmukh gets absorbed in the Word of the Guru. VBG 7/8

One cultivates the word of the Guru in the company of saints. VBG 16/1

In the congregation of the holy persons resides the Guru-Word. VBG 16/3

In the holy congregation, only the word of the Guru, is loved. VBG 20/20

In the holy congregation the Word of the Guru is churned. VBG 28/9

Attuning the consciousness with the Word, the Gurmukhs or guru-orientated ones alertly move with firm feet on the path of the Guru. VBG 37/27

It is important to mention here that with the merging of 'Word-Consciousness', the conscience or the 'voice of the soul' becomes consistently stronger and knowledgeable. This voice continuously gives rise to various subtle Divine qualities and desires in the truth seeker and stops him from moving

ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਪਾਸਿਓਂ ਤਤ-ਛਿਨ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। 'ਜ਼ਮੀਰ' ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦੇਵੀ ਆਵਾਜ਼, ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ—

ਸੁਰਤਿ

ਮਤਿ

ਮਨ

ਬੁੱਧੀ

ਆਚਰਣ

ਦੀ 'ਘਾੜਤ' ਲਈ, ਅਤਿਅੰਤ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤਿਥੇ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥

ਤਿਥੇ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੪)

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ 'ਜ਼ਮੀਰ' ਜਾਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ, 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ' ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਗਹਿਰਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਓਤ-ਪੋਤ ਹਨ। ਇਹ 'ਜ਼ਮੀਰ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਰਤਿ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਹੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ, ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣ, ਜੀਵ ਦੇ ਮਨ, ਤਨ, ਚਿਤ, ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵ 'ਵਡਭਾਗਾ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(.....ਚਲਦਾ)

towards lower desires every moment. The internal Divine Voice of the conscience is extremely helpful in 'carving' the-

mystical awareness

understanding

mind

intellect

character

of the truth seeker.

Their inner consciousness, intellect, soul and understanding are molded.

There the genius of the pious persons and men of occult-powers is molded (anew). 8

It is clear from this discussion that the voice of the 'conscience' or the 'soul' are deeply connected with the process of merging 'Word - Consciousness' and are interwoven with one another. This voice of the conscience can also be heard in the innermost consciousness through mystical awareness.

With the union of 'Word-Consciousness', all the spiritual virtues of the divine realm enter and become active in man's mind, body, memory, intellect and he is blessed and becomes a 'Gurmukh'.

- Continued.